

Mányoki Endre

Zalán 2010–2011

Csak Sziveri és Baka...

Egész álló délután ez a mondatkezdet dobog a fülemben, s folytatnám rutinosan: csak ők... Csak ők mit? Csak ők tudtak így meghalni? Ekkora súlyú költészetet hagyva maguk után? Csak ők jártak be ilyen fesztávokat kora költészetük és a vége ívén? Csak ők tisztultak le efféle fehér bohócos eleganciával a közlés minimumára, s ugyanott a teljességére?

De hát Zalán él, jól van, jelen van, könyvet ad ki, díjat kap, kutya baja. Miért hát mégis az a szünni nem akaró zakatolás: csak Sziveri és Baka...

Egy év verseit olvasom sorra, s nem sorban. 2010. július 5-ikén indítottam el az Irodalmi Jelen című internet-folyóiratban a Verstörténés rovatot, s rögtön Zalánnal. Az első hónapokban öten írták heti rendszerességgel a történeket versben (Zalán, Tózsér Árpád, Tóth Erzsébet, Rónai-Balázs Zoltán, Jász Attila, s egy ütemmel később, hatodikként, szombaton Papp Tibor). Nem a rovatomról szól ez a néhány sor, de annyit talán érdemes tudni, hogy ezzel az állítással kezdtem: *A vers ma, úgy érezzük, kissé eltávolodott az élet lüktető, pulzáló mindennapjaitól.* A Verstörténés eredendő célja ez volt, s programja ez is maradt – megragadni az életet a maga lüktetésében, állandó alakulásában, mindennapokhoz közeli valójában – versben.

Zalán maradt az egyetlen költő, aki mindmáig részt vesz ebben a folyamatban. S ha most írhatok róla, ezért fontos nekem. Egy év költésze egyetlen íven. Milyen volt ez a

Zalán-év? Zalán Tiboré, aki az általam megélt időnek minden bizonnyal korszakot meghatározó költője.

Mondhatnám: az összegzés ideje volt. Hiszen ahogy összemásoltam a megjelent műveket egy mappába, látni: szinte ahány vers, annyi lírai műfaj, stílus, forma, megszólalás. Mintha a költő előszedné a rezervából valamennyi kézhez simuló eszközt, s megmutatná az igényes publikumnak, mennyire könnyű kézzel bánik mind-egyikkel.

Régi, második fázisbeli önmagával kezdi (*Nap-szilánkok*), fölidézte a „radikális avantgarde” időket, a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóját. S nem csupán a hosszúversre hajazó forma révén, hanem a kor-reminiscenciák citálásával is: Palicsi-tó, Domonkos Pista, Kosztolányi, Csáth, s a MAO PO szóban a *dadás* játékosság... S haikukkal zárja (2011. 06. 09), vagyis hát ezzel zárul az évkör. Enigmával tehát, s a pillanatban létező egész élményének megragadásával, így, együtt. De ez a Zalán-haiku felfogásában is, „működésében” is más, mint az eredeti zen-líra, és mint akár a jellegadó kortársaké Fodor Ákostól Nagy Zopánig. A Zalán-haiku itt (már) ha nem is történeket, narratívát, de alakulást, tehát folyamatot ír le; lassút bár, mégis változást, reflexív időbeliséget. Akárha a költő a megélhető, megjeleníthető, ám az értelem számára az elfogadás kivül más esélyt nem kínáló pozícióból csöndesen, talán óvatosan visszamozdulna a létezését rációval is birtokolni kívánó én státusába.

S a kettő között valóban szinte a teljes arzenál. Drámai szabadvers-fragmentumokra, szcénákra bontva (*Mintha –* rövidfilm-forgatókönyv), melyek mögött az olvasó próbálkozhat a zaláni színjátékot kibontani, egyszersmind akár a saját drámáját a filmbe vetíteni. Máskor a kezdetekre jellemző, erős-érzéki metaforarend (*Ha meg feljön a hold / az örült Csontváry kezd mászkálni házak gerincén / valami rossz kis batyuval hátán / kilóg belőle valami üveg / valami ecsetek nyúlnak ki / a gyomrából – Terasz*), mely legkivált Bakához kapcsolja, különösképp' ha a festőiséget és az álomszerűséget is ebbe az áramba illesztjük. Megint máshol a tájélmény lép elő elsődleges inspirációvá. Vagy a klasszikus lírai-beilleszkedő, a tájból metaforát, emberi belső látványokat kibontó magatartásként (*Őrségi képek*), vagy szinte fizikailag, metonimikusan azonosulva vele (magam vagyok a táj, sebe az én sebem, fájdalma az én fájdalmam, íróé s olvasóé egyaránt), miként az *Ablakokban*:

*A vonatablakon túl
lassan leesik az alkony.
Valahol felsírsz, -nevelsz.
A lélegzésed is hallom,*

és az *Őszi chansban*:

*Az éjszakában vonatok járnak
ablakban könyöklő költők fáznak
Bújik a koraosz pelerinbe
kilóg alóla foltos az inge.*

De ez a statikus-lelki táj sokszor kimozdul önmagából, a szemlélődő tekintet csapong, bizonyosságot keres, bármit, amibe belekapaszkodhatna. Verdeső, koreografálatlanak tetsző mozgás, kétségbeesett kísérlet (ha egyensúlyra nem is, legalább)

nyugvópontra találni a térben, valahol (*Hózuhogásba hasít a zuhanás / de ordítását elnyomja a harang – Első gyertyagyújtás; Imbolygó horgász-úszó a létünk / táncol kicsit és elmerül – Balatoni horgászat*). Nem egyetlen metafora bomlik ki, még csak nem is metaforasor, képfüzér áll össze rendbe, hanem a létbe vetettség állapota rögzül minden látható, megragadható látványban.

S nem beszéltem a mestermunkákról, a formai bravúrokról (tükörszonett, medallion), a „műhely” faragó, vágó, csiszoló eszközeiről.

Csak Sziveri és Baka... Miért nem az öreg Arany, a „kései” József Attila, Illyés *fekete-fehér* versei, Juhász Ferenc akmeikus mai lírája? Talán Sziveri közelebb visz valami megoldáshoz, gondoltam. Hiszen itt,

*Ami fogyott, az volt hamis.
Találkozásuk a betelő*

*arányok idejére esett.
Vergődhetett volna ellene,
ereje volt, de tudta, nem lehet,*

az *Arányok* idejében összetéveszthetetlenül a halálra rátisztuló Sziveri Jánost hallani.

De Zalán nem a halálára készül. Nem ezért összegez, nem ezért csapong, nem ezért búcsúzkodik mindentől, amibe éppen belékapaszkodik. Tájétól, szerelemtől, magától, költői eszcájgaitól. Zalán nem rezignált, mint Arany, nem ontologikus, mint József Attila, nem szakadár közember, aki élete alkonyán rácsudálkozik a lét illékony-romlékony valójára, mint Illyés, és nem bölcs, egyszerűen, mint Juhász.

Zalán Tibor meg van rettenve valamitől, nagyon. Valamitől, amit lát, s meg nem akadályozhat. Amit érez, de hiába hánykolódik benne s hiába ágálna ellene. Zalán Tibor úgy rendez el a költészetet magában, mint aki tudja: nincsen rá többé szükség. Mint a falusi asztalos, mikor a szerszámait még sorba rakja, noha érzi, hogy töb-

bé már senkinek sem kell komód, se szék, se lóca.

Zalán, azt hiszem, a költészet halálára készül. Baka, Sziveri még hihettek legalább a föltámadásában. Zalán már nem hisz. Nem is siratja. Csak elbúcsúzik tőle, mint vikingek a tutajra temetett halottól. És egy fényes íven lángoló nyílveesszőt küld az elúszó ravatalra.

